

TRAGOVIMA DALMATINSKIH UMJETNIKA NA MURANU:
BARTHOLOMEUS PICTOR DE IADRA

Lovorka Čoralić

UDK 745.55 (450 Murano = 862) "12/13" (093)
75 Bartolomej
Izvorni znanstveni rad
Lovorka Čoralić
Hrvatski institut za povijest, Zagreb

Na osnovi izvorne građe iz mletačkog Državnog arhiva (oporuke) prikazuje se djelovanje hrvatskih iseljenika na otoku Muranu u drugoj polovici 13. i u 14. st. Središnja je tema rada život zadarskog slikara Bartolomeja, koji se od 1290. do 1325. godine spominje kao ukrašavatelj proizvoda u muranskim staklarskim radionicama. U prilogu se objavljuju oporuke slikara Bartolomeja i njegove supruge Marije.

Prekojadranske migracije s istočnoga Jadrana, poglavito iseljavanje i život hrvatske zajednice u Mlecima, među važnim su sastavnicama hrvatske i talijanske prošlosti.¹ U sklopu cjelovitog proučavanja prinosa hrvatskih iseljenika mletačkoj povijesnoj i kulturnoj baštini nezaobilazno mjesto pripada dijelu naše iseljeničke zajednice koja je djelovala na otoku Muranu blizu Mletaka.² Prisutnosti djelovanja iseljenika s istočne obale Jadrana na Muranu najčešće su se proučavali u

¹ O problematici hrvatskih migracija u Mletke usporedi neke moje prethodne radove: *Duhovne osobe s hrvatskih prostora u Mlecima od XIV. do XVIII. stoljeća*, *Croatica christiana periodica*, god. XVI, br. 30, Zagreb 1992, str. 36-71; *Prisutnost doseljenika sa istočnojadranske obale u Veneciji od XIII. do XVIII. stoljeća*, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*, sv. 26, Zagreb 1993, str. 39-78; *Zadrani u Veneciji od XIV. do XVIII. stoljeća*, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, sv. 35, Zadar 1993, str. 63-119; *Dubrovčani u Veneciji od XIII. do XVIII. stoljeća*, *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, sv. XXXII, Dubrovnik 1994, str. 15-57; *Hrvati u Chioggi od 15. do 18. stoljeća*, *Radovi ZHP*, sv. 28/1995, str. 71-83; *Splićani u Veneciji od XIV. do XVIII. stoljeća*, Božić-Bužančić, zbornik. Zbornik radova posvećenih sedamdesetogodišnjici života Danice Božić-Bužančić, Grada i prilozi za povijest Dalmacije, sv. 12, Izdanja Povijesnog arhiva u Splitu, Split 1996, str. 109-156; *Hrvati na mletačkom otoku Giudecca (XV-XVII. st.)*, *Historijski zbornik*, god. L, Zagreb 1997, str. 59-66. i dr.

² Usporedi neke moje prethodne radove: *Djelovanje obitelji staklarskih majstora Dragan iz Dalmacije u Muranu*, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, sv. 33 (Prijatelj zbornik,

sklopu djelovanja naših umjetnika, staklarskih majstora, koji se ondje spominju još od srednjega vijeka. Zahvaljujući istraživanju stranih, ponajprije talijanskih povjesničara umjetnosti, obrađeni su životopisi i predstavljeni vrijedni prinosi istaknutih onodobnih dalmatinskih staklarskih majstora, poput Jurja Ballarina i obitelji Dragan, a spomenut je i čitav niz drugih staklara hrvatskoga podrijetla čija su djela manje poznata.³

U 13. i 14. stoljeću hrvatske prekojadranske migracije u pravcu talijanske obale još nisu poprimile značajnije razmjere. Iseljavanja su uglavnom pojedinačna, uvjetovana osobnim (najčešće gospodarskim) razlozima iseljenika ili njegove obitelji. Ipak, i tijekom toga razdoblja, u vrijeme kada Prejasna Republika nije suverena gospodarira istočnojadranske obale, vrela bilježe brojne primjere djelovanja "skjavunskih" iseljenika u gradu na lagunama. Otok Murano, stoljetno središte staklarske proizvodnje koja je svojom vrsnošću i opsegom zarana stekla svjetsku slavu i priznatost, već je tada jedno od čestih odredišta iseljenika podrijetlom s istočnojadranske obale. Tako se već od kraja 13. i tijekom 14. stoljeća na Muranu spominje niz iseljenika koji su u vrelima označeni imenom *Scervo*, *Scervus*, *Scervolino*, *Schiavo* i sl.⁴ Pritom navedeni naziv ne upućuje na mogući podložnički (ropski) status useljenika, već je riječ o općoj oznaci za useljenike sa širega područja istočnojadranske obale, a koja će se tijekom idućih stoljeća ustaliti pod imenom *Schiavoni*. Iseljenici su redovito označeni vlastitim i očevim imenom, dok je spomen njihovog prezimena, tada iznimno rijetko bilježen u vrelima, u cijelosti izostavljen. Vrela najčešće ne bilježe ni njihova zanimanja, osim u primjerima kada je riječ o djelatnicima u staklarskoj proizvodnji, najčešćem razlogu dolaska na Murano useljenika podrijetlom s istočnog Jadrana. Mjestom stanovanja na otoku iseljenici su pretežito vezani za najveću gradsku župu S. Stefano. U svim primjerima riječ je o osobama koje su, živeći kao i ostali prekojadranski iseljenici koji trajno napuštaju domovinu, na Muranu pronašle stalno zaposlenje, zasnovali obitelji

sv. II), Split 1992, str. 39-50. (dalje: Čoralić 1992); *Hrvatski staklari u Muranu*, Matica. Časopis Hrvatske matice iseljenika, god. XLV, br. 11, Zagreb 1995, str. 52-53; *Ballarini - istaknuta obitelj muranskih staklara dalmatinskoga podrijetla*, Građa i prilozi za povijest Dalmacije, sv. 13, Split 1997, str. 113-144; *Hrvati na mletačkom otoku Muranu (XIV-XVII. st.)*, Radovi Zavoda za hrvatsku povijest, sv. 30, Zagreb 1997, str. 29-41. (dalje: Čoralić 1997)

³ O povijesti muranskog staklarstva postoji opsežna literatura. Ovdje su navedena poglavito ona djela u kojima su sadržani podaci o hrvatskim umjetnicima: A. Gasparetto, *Il vetro di Murano (dalle origini fino ad'oggi)*, Venezia 1958; R. Barovier-Mentasti, *Il vetro veneziano*, Milano 1982; V. Han, *Slikari iz Dalmacije oslikavaju gotičko i renesansno staklo u Muranu*, Balcanica, sv. 13-14, Beograd 1982-1983, str. 341-352 (dalje: Han 1982-1983); V. Han - L. Zecchin, *Presenze Balcaniche a Murano e presenze Muranesi nei Balcani*, Balcanica, sv. 6, Beograd 1975, str. 77-97 (dalje: Han-Zecchin); L. Zecchin, *Appunti di storia vetraria muranese*, Venezia 1957; Isti, *Una fornace muranese all'insegna dell'Angelo*, Vetro e Silicati. Organo ufficiale della Società Technologica Italiana del Vetro, anno XI, br. 62, 1967, str. 23-26; Isti, *Giorgio Ballarin all'insegna del San Marco*, Ibid., anno XI, br. 64, 1967, str. 27-30; isti, *Vetro e vetrai di Murano*, sv. I, Venezia 1987; sv. II, Venezia 1989; sv. III, Venezia 1990. i dr.

⁴ U istraživanju smo se koristili gradom pohranjenom u mletačkom Državnom arhivu (*Archivio di Stato di Venezia*, dalje: ASV), poglavito bilježničkim oporukama (*Notarile testamenti*, dalje: NT).

i u svim se sastavnicama svakodnevice prilagodile novoj sredini. Kada je riječ o društvenom statusu naših iseljenika na Muranu, riječ je uglavnom o osobama koje se mogu ubrojiti u srednji i niži sloj (pučani) te koje obilježavaju relativno skromne gospodarske mogućnosti. Ipak, u nekoliko se primjera uz imena iseljenika susreće i oznaka *ser*, što upućuje na to da je riječ o osobama koje su u matičnom kraju pripadale povlaštenijim, patricijskim obiteljima.⁵

Useljenici podrijetlom s istočnojadranske obale najčešće su na Murano dolazili poradi mogućnosti zapošljavanja u razvijenoj staklarskoj proizvodnji. Mnogi od njih spominju se u muranskim arhivskim vrelima već od druge polovice 13. stoljeća. Tako se među prvim staklarskim umjetnicima slavenskoga podrijetla na Muranu spominje od 1286. do 1323. godine Drobizzo Schiavo (*fiolario*). Četrdesetih godina 14. st. djeluje Alegrus Schiavo, priznati majstor i vlasnik samostalne staklarske radionice. Sredinom i u drugoj polovici 14. stoljeća djeluju i braća Ivan (*Zuane*) i Bartolomej (*Bartholomeus*) Schiavo, koji zajednički upravljaju vlastitim proizvodnim pogonom.⁶

Osim tih majstora, koji su se bavili samo proizvodnjom stakla, vrela bilježe i nekoliko naših iseljenika poznatih po slikarskoj djelatnosti na Muranu odnosno oslikavanju gotovih staklenih proizvoda. Prilog životopisu jednog takvog dalmatinskog slikara, specijaliziranog upravo za ukrašavanje predmeta načinjenih u muranskim staklarskim pogonima, središnja je tema ovoga rada. Riječ je o zadarskom iseljeniku Bartolomeju koji se u muranskim arhivskim vrelima spominje kao slikar (*pictor*) ukrašavatelj gotovih proizvoda u radionicama tamošnjih staklara. U spisima muranske komune (*Podestà di Murano*) Bartolomej se prvi puta spominje 1290. godine, što je ujedno i jedno od najranijih spominjanja nekoga našeg iseljenika na Muranu. Te godine (dana 21.11.) slikar Bartolomej, nekada stanovnik Zadra (*Bartholameus pictor, qui fuit de Iadra*), a sada žitelj muranske župe S. Stefano, sklapa ugovor s tamošnjim vlasnikom radionice Jakovom Longovardo. Bartolomej se obvezuje tijekom idućih sedam mjeseci oslikati čaše (*impenzere muzolos*) proizvedene u Longovardovom pogonu za plaću od devet venetskih groša za sto komada oslikanih čaša. Prema odredbama ugovora, slikar se obvezao ukrasiti čaše sa po tri prikaza/lika te biljnim motivima (drveće) uokolo (*in dictis muzolis debet facere dictus Bartholameus tres figuras et illud quod oportunum erit de arboris circa*). Ime zadarskog slikara Bartolomeja spominje se u vrelima od 1290. do 1325. godine.⁷ Na osnovi spisa koji se odnose na njega i njegovu užu obitelj, saznajemo

⁵ Bilježničke oporuke iz 14. st. spominju niz hrvatskih iseljenika na Muranu. Vidi, primjerice, samo neka imena: Bonus Sclavus (ASV, NT, b. 918, br. 82, 1328); Francesco Sclavo (NT, b. 918, br. 105, 1332); Ser Bertho Sclavolino (NT, b. 1255, br. 169, 1382); Nicolaus Sclavo (NT, b. 988, br. 66, 1394); Luca Sclavo filio ser Bartholomei vietrarii (NT, b. 988, br. 63, 1386).

⁶ Podaci o navedenim staklarima iz 13. i 14. st. poznati su u historiografiji. Vidi: L. Zecchin, *Vetro e vetrai di Murano*, sv. I, str. 38-40; L. Zecchin, nav. dj., sv. III, str. 192; Čoralić 1997, str. 36.

⁷ Slikar Bartolomej se spominje u nekoliko prethodno navedenih radova. Vidi: Han 1982-1983, str. 343; Han-Zecchin, str. 79-80; L. Zecchin, *Vetro e vetrai di Murano*, sv. III, str. 192; Čoralić 1992, str. 40; Čoralić 1997, str. 36. V. Han i L. Zecchin navode spis u kojem je slikarovo ime napisano *Bartholameus*. U spisu kojim se koristim u ovom prilogu (oporka), njegovo je ime pisano uobičajeno – *Bartholomeus*.

da je bio oženjen Marijom (Marchesetta), vjerojatno iseljenicom dalmatinskoga podrijetla. Imao je braću Pavla i Donina, od kojih se potonji također spominje kao slikar-dekorater čaša na Muranu (*Doninus, pictor muzolarum de vitro de Muriano*).⁸ Bartolomej i Donin ubrajaju se, uz tada također djelatnog slikara Grgura iz Nafliona (spomenutog u vrelima već 1281. god.), kao vodeći predstavnici muranske stakloslikarske škole kojoj se pripisuje dekoracija oko 30 komada staklenih izrađevina, uglavnom nađenih u fragmentima diljem europskih zemalja. U svezi s umjetničkim djelovanjem zadarskog majstora Bartolomeja, posebno je značajan nalaz fragmenata od oko šest čaša, pronađenih 1982. godine pri arheološkim istraživanjima u londonskom Cityju, nedaleko od katedrale sv. Pavla. Dekoracije tih fragmenata pripadaju karakterističnim uradcima onodobne muranske staklarske dekoracije (kraj XIII. i početak XIV. st.), a posebno je dragocjeno što se na dva fragmenta (pohranjeni u Museum of London) nalazi natpis koji se može rekonstruirati kao *Magister Bartholomeus me fecit*, što s velikom vjerojatnošću upućuje na spomenutog zadarskog slikara.⁹

U Državnom arhivu u Mlecima, u spisima bilježničkih oporuka, pohranjene su (u sklopu serije oporučnih spisa muranskih bilježnika) oporuke zadarskog slikara Bartolomeja (iz 1325. god.) i njegove supruge Marije (iz 1315. god.). U oba slučaja bilježnik je tamošnji svećenik Marco d'Arpo, župnik crkve S. Stefano, unutar koje župe se kao žitelji navode Marija i Bartolomej. U Marijinoj oporuci spominje se ime njezinog supruga Bartolomeja bez oznake zanimanja i mjesta podrijetla. Oporuka sadrži uobičajene oporučne navode o obdarivanju članova obitelji i vjerskih ustanova na Muranu. Tako se, primjerice, samostanu S. Maria e Donato, ali i ostalim samostanskim ustanovama na otoku (čija imena oporučiteljica izravno ne navodi), dariva po 10 malih mletačkih solida. Određujući da njezino

⁸ Doninus se spominje u izvorima od 1307. do 1351. godine. Živio je samo na Muranu, a o uspješnosti njegove umjetničke djelatnosti svjedoči posjedovanje vlastite radionice. Prema nekim povjesničarima umjetnosti (V. Han), Doninus je izradio i neke mozaike u krstionici mletačke bazilike S. Marco. Vidi: Han 1982-1983, str. 343-344; Han – Zecchin, str. 79-80. Majstora Donina spominje u svojoj monografiji o muranskom staklu Lada Ratković-Bukovčan, *Venecijansko staklo Muzeja Mimara*, Zagreb 1996, str. 13.

⁹ Na fragmentarnim ostacima prve čaše nazire se prikaz Blažene Djevice Marije s Kristom Djetetom, flankiran biljnim ukrasima i stupovima s trokutastim kapitelima. Natpis glasi: ... *SBARTOLAMEUSFE*... Fragment druge čaše predstavlja prikaz polufigura triju svetaca, flankiranih biljnim ukrasima i stupovima kao i u prethodnom primjeru. Natpis glasi: ... *A ... STERBA .. EC +*. U oba primjera možemo s velikom vjerojatnošću pretpostaviti da je puni natpis glasio *Magister Bartolomeus me fecit*. O londonskim fragmentima muranskih čaša koje se pripisuju zadarskom majstoru Bartolomeju vidi podrobnije: J. Clark, *Medieval Enamelled Glasses from London*, *Medieval Archeology*, sv. 27, London 1983, str. 154-155; E. Baumgartner - I. Krueger, *Phönix aus Sand und Asche. Glas des Mittelalters*, München 1988, str. 130-132; H. Tait, *Cinquemilla anni de vetro*, Milano 1991, str. 151. Usporedi i podatke sa internet stranice Konzorcija proizvođača stakla Murana: *A thousand years of Venetian Glassmaking. From the beginning to the 14th century* (http://www.murano-glass.com/history_1.html), str. 2-3. Prethodne podatke dugujem ljubaznosti mr. Vanje Kovačić, gđe Flore Turner i dr. Johna Clarka (Museum of London) te im se ovom prigodom najsrdačnije zahvaljujem.

Restaurirana čaša s prikazom Bogorodice s Djetetom i natpisom
... S BARTOLAMEUS FE... pronađeni u Londonu (Museum of London)

posljednje počivalište bude u crkvi samostana S. Cipriano, Marija traži od tamošnjih duhovnih osoba da za spas njezine duše održe po 25 misa u crkvi S. Cipriano i S. Stefano. Navodeći, nadalje, članove svoje najuže obitelji, Marija spominje ime majke Kate te joj ostavlja 4 solida groša i dijelove svoje pokretne imovine (odjeća, obuća, pokućstvo). Sestri Katarini namjenjuje jednu svoju manju tuniku, a znanici Pauli neke dijelove svoje odjeće i obuće. Naposljetku, preostatak svojih dobara oporučno ostavlja suprugu Bartolomeju.¹⁰ Datum Marijine smrti nije nam poznat, a na osnovi podataka iz oporuke njezinog supruga Bartolomeja saznajemo da je živa 1325. godine te je možda (budući da ne znamo datum Bartolomejeve smrti) živjela duže od svoga supruga.

Oporuka zadarskog slikara Bartolomeja potječe iz 1325. godine (13. listopada). Kao žitelj župe S. Stefano, Bartolomej, poput svoje supruge ali i brojnih drugih naših iseljenika, poziva za pisca-bilježnika svojih posljednjih želja i zahtjeva tamošnjeg svećenika Marca d'Arpo. Kao izvršitelji njegove posljednje volje spomenuti su Bartolomejevi rođaci Flaurento (obučar) i Čanino Sclavolino, slikar

¹⁰ ASV, NT, b. 918, br. 6, 6.10.1315. (vidi: *prilog 1*).

(*pictore*) i žitelj Mletaka u istočnom gradskom predjelu Castello (župa S. Giovanni in Bragora). Na samom početku oporuke Bartolomej podrobno nabraja svoje nekretnine (vjerojatno uglavnom smještene na Muranu): zemlje i kuće (*coperte et discoperte*), od kojih posebno izdvaja kuću sagrađenu u muranskoj župi S. Stefano. U kući trenutno obitava njegov brat Pavao. Bartolomej određuje da se kuća dade u "vječni zakup" (*ad afictum perpetuum*) te da poslove zakupa nadgledaju izvršitelji oporuke (doživotno), a poslije njihove smrti zastupnici (prokurator) crkve S. Stefano. Prihode koji će se steći njezinim iznajmljivanjem Bartolomej razdjeljuje na tri dijela: prvi je namijenjen njegovim siromašnim rođacima (ukoliko ih ne bude, tada taj dio prihoda pripada siromasima župe S. Stefano); drugi dio prihoda izravno se dariva za nabožna djela siromašnim stanovnicima njegove župe; treći dio prihoda dijeli se na dva jednaka dijela te dariva za razne potrebe gradnje i uređenja (*in opera et fabrica*) crkve S. Stefano, dok preostali dio pripada svećenicima iste crkve koji su obvezni u spomen na oporučitelja i njegove mrtve redovito godišnje držati mise zadušnice. Crkvu S. Stefano, najbogatije obdarenu u sklopu razdiobe oporučiteljevih dobara vjerskim ustanovama na Muranu, Bartolomej izrije kom odabire za svoje posljednje počivalište. Od ostalih muranskih crkava i samostana, oporučitelj izrije kom spominje samostan S. Maria e Donato te ga obdaruje sa 20 solida groša, dok po 10 solida groša ostavlja svim preostalim samostanima na otoku. Preostali dio oporuke sadrži legate namijenjene pojedincima, članovima obitelji, rodbini, prijateljima i poznanicima. Vlasniku radionice u kojoj radi (vjerojatno Jakov Longovardo) ostavlja dva solida groša; nećakinji Luciji 40 solida groša za njezinu udaju (*pro suo maridare*), a sav preostatak dobara namjenjuje sinovima i kćerima koji će se roditi u braku sa suprugom Marijom (navedena imenom Marchesina). Ukoliko ne bude imao izravnih živućih potomaka, Bartolomej određuje da se njegovo cjelokupno imanje proda i novac podijeli "njegovim siromašnim rođacima i ostalim siromasima" (*propinquis meis pauperibus et aliis pauperibus*) prema odluci i nahođenju izvršitelja oporuke. U oporuci se izvršiteljima izričito određuje da podmire sva Bartolomejeva prethodno nastala dugovanja, ali i da utjeraju dugove koje su prema oporučitelju imali tamošnji žitelji. Naposljetku svakom izvršitelju oporuke ostavlja manju novčanu svotu u iznosu od pet libara.¹¹

Oporuka zadarskog slikara Bartolomeja zanimljivo je svjedočanstvo o životu i djelovanju jednog našeg iseljenika na otoku Muranu. Iako nam, na žalost, sadržaj oporuke ne kazuje ništa o njegovoj osnovnoj slikarskoj djelatnosti, oporučni navodi potanko otkrivaju brojne pojedinosti iz njegovog svakodnevnog života. Osim podataka o najužim članovima obitelji, prijateljskim i poslovnim vezama, kao i o povezanosti s crkvom S. Stefano, oporuka nam zorno svjedoči da je Bartolomej bio uspješan i imućan majstor, vlasnik čitavog niza kuća, posjeda i terena na Muranu i (vjerojatno) u Mlecima. Iskaz o potraživanju i podmirivanju dugova svjedoči i o njegovim novčarskim poslovima s tamošnjim žiteljima te pokazuje svestranost i razgranatost slikarovih poslovnih kontakata. Isto tako, iscrpne oporučne odredbe u svezi s poznatom muranskom župnom crkvom S. Stefano te imenovanje njezinih zastupnika izvršiteljima oporuke (iako tek nakon smrti prvotno

¹¹ ASV, NT, b. 918, br. 70, 13.10.1325. (vidi: *prilog 2*).

određenih izvršitelja), svjedoče o Bartolomejevom ugledu u tamošnjem društvu i uklopljenosti u sve temeljne vidove života u novoj sredini. Naposljetku, iako slikara Bartolomeja Zadranina možemo svrstati u niz brojnih, djelima i povijesnim spomenom manje značajnih umjetnika i majstora koji su od davnina živjeli i djelovali diljem Apeninskoga poluotoka, dodatna izvorna svjedočanstva o njegovom životu potvrđuju važnost cjelovitog proučavanja hrvatsko-talijanskih (posebice hrvatsko-mletačkih) povijesnih i kulturnih veza i prožimanja tijekom svih prošlih stoljeća.

PRILOZI:

1) Oporuka Marije, supruge slikara Bartolomeja Zadranina (Archivio di Stato di Venezia, Notarile testamenti, Notaio: Marco d'Arpo, b. 918, br.6, 6.10.1315. god.)

1315, 6 X, indizione XIV

Ego Maria uxor Bartholamei de confinio s. Stephani de Muran infermitate corporis agravata, Dei gratia sana mente et intellectu, vocari feci ad me Marcum presbiterum plebanum S. Stephani de Murano et notarium ipsumque rogavi ut hoc meum testamentum scriberet et compleret.

In primis rectam dimitto decimam.

Item dimitto congregationi s. Marie de Murano et aliis congregationibus de Murano pro quolibet soldos denariorum venetorum 10 parvorum.

Item volo et ordino missas quingentas pro anima mea celebrari, de quibus celebrari medietatem in ecclesia s. Stephani et aliam medietatem in monasterio s. Cipriani de Murano apud quem monasterium meam elligo sepulturam.

Item dimitto Cate matri mee soldos denariorum venetorum 4 grossorum, unum lectum, unam pelicam meam et un par calciamentorum meorum.

Item dimitto Catarine sorori mee tunicam meam parvam.

Item dimitto Paulete relicte Antonii de confinio s. Stephani de Murano tunicam meam, caligas meas laboratas et pignolatum meum.

Item dimitto commissariis meis denerios grossos 12 pro quolibet.

Residuum vero omnium bonorum meorum dimitto Bartholomeo viro meo.

Preterea.

Testes: Marcus presbiter et plebanus ecclesie s. Stephani de Murano et Marcus Masaranus vitrarius.

2) Oporuka zadarskog slikara Bartolomeja (Archivio di Stato di Venezia, Notarile testamenti, notaio: Marco d'Arpo, b. 918, br. 70, 13.10.1325. god.)

[In nomine] Dei eterni. Amen. Anno ab incarnatione Domini Nostri Jesu Christi 1325, 13 X, indictione IX, Muran

Idecirco ego Bartholomeus pictor de confinio s. Stephani de Muran corporis infirmus, sanus mente et intellectu vocari feci ad me Marcum presbiterum plebanum s. Stephani de Muran et notarium ipsumque rogavi ut hoc meum testamentum scriberet et compleret.

In quo testamento constituo meos commissarios Flaurenti caligaro cognatum meum, āaninum Sclavolinum pictorem de confinio s. Iohanni Bragore consan-

guineos meos ut secundum quod hic ordino darique iubeo sic ipsi post meum obitum debeant adimplere.

In primis rectam dimitto decimam.

Item volo et ordino quod quedam mea proprietates, terre et case coperte et discoperte quarum est una posita in supradicto confinio s. Stephani de Murano ubi habitat Paulus frater meus, quam proprietatem habui et emi a Beata relicta Scardini de Mećo, fietur et dentur ad afictum perpetuum prius per predictos commissarios meos usque viverint et post mortem ipsorum commissariorum fieri ad afictum perpetuum per procuratores ecclesie s. Stephani de Muran qui fuerint per tempore. Afictum ... proprietatis et domorum dicte ruge ordino tres partes fieri: una pars detur et devidet inter propinquos meos pauperos et si propinqui mei non viverint detur et dispensavit inter pauperibus dicte contrade s. Stephani omni anno et de altera parte fieri omni anno una caritas pauperibus dicte contrade s. Stephani pro anima mea et meorum mortuorum.

Item relique tercię partis medietas deveniat in opera et fabrica dicte ecclesie s. Stephani et alia medietas deveniat in presbiteribus residentibus dicte ecclesie s. Stephani omni anno ut orant pro anima mea, salvo semper aptatione et reaptatione ipse proprietatis et domorum quam et quas volo et ordino cum expedita de fictibus domorum tocius dicte proprietatis aptari et reaptari.

Item ordino corpus meum apud dictam ecclesiam s. Stephani sub porticali ipse ecclesie sepelire.

Item dimitto Sophie serviciali mee soldos denariorum venetorum 40 grossorum.

Item dimitto congregationi s. Marie de Muran soldos denariorum 20 soldorum grossorum.

Item dimitto aliis congregationibus de Murano pro quolibet soldos 10 venetorum.

Item dimitto patrono meo solidos 2 grossorum.

Item dimitto pro male ablati libras parvorum venetorum 5.

Item dimitto Lucie nepti mee filie fratris mei soldos denariorum 40 grossorum pro suo maridare.

Item dimitto Marchysine uxori mee ultra sua repromessa soldos denariorum venetorum 50 grossorum.

Item volo et ordino quod omnia debita mea solvat ad plenum et omnia quod exigere et habere debeo a debitoribus meis petant et exigant per dictos meos commissarios.

Item ordino quod si bona mea mobilia non facere sufficientia ad solvendum legatos suprascriptos, volo quod solvent de fictibus domorum et proprietatum meorum.

Residua bona mea mobilia et alias proprietates meas, terras et casas copertas et discopertas, inordinatas usque possit dimitto filio vel filie qui vel que nasceret ex suprascripta Marchesina uxore mea cum sit si vixerit et ad etatem pervenit. Si vero filius vel filia qui vel que nasceret de predicta uxore mea decesserit ante etatem vendat et transactet ipsa proprietates, terre et case et alia bona mea mobilia si fuerint pro dictos commissarios meos et precium detur dispensari pro anima mea et meorum mortuorum, propinquis meis pauperibus et aliis pauperibus sic melius videbitur predictis commissariis meis. Si autem in hoc meo testamento contraverit aut con... volo et ordino quod ad ipsa statuta ... Preterea.

Insuper et ... cum suis heredibus et sucesoribus suprascriptos commissarios meos et eorum heredes et sucesores libras 5.

Ego Bartholomeus Murani presbiter s. Stephani testis.

Ego Iohannes Nichola sidarius testis.

Ego Marchus presbiter plebanus s. Stephani de Murano et notarius complēvi et roboravi.

SULLE TRACCE DEGLI ARTISTI DALMATI A MURANO:
BARTHOLOMEUS PICTOR DE IADRA

Lovorka Čoralić

In base alla documentazione originaria dell'Archivio di Stato di Venezia (scritti notarili: *Notarile testamenti*) si presenta in breve la vita e l'attività degli emigrati giunti dalla costa orientale dell'Adriatico sull'isola di Murano nella seconda metà del XIII e XIV sec. Tema centrale del contributo sono gli artisti - pittori dalmati di vetrerie sull'isola di Murano. In base alle citazioni delle fonti testamentarie e dei dati esistenti nella storiografia, si delinea nei particolari la vita e l'attività del pittore zaratino Bartolomeo, che è ricordato a Murano dal 1290 al 1325. Si presentano i diversi aspetti della sua esistenza quotidiana, dei suoi legami familiari e parentali, il rapporto con le istituzioni religiose a Murano e la sua posizione economica e sociale. Si pone in rilievo che lo studio e la segnalazione di un artista minore come Bartolomeo, è comunque un importante contributo alla conoscenza delle osmosi storiche e culturali croato-italiane nel corso dei secoli. Sono allegate le trascrizioni del testamento del pittore Bartolomeo da Zara e di sua moglie Maria.